TATHMINI YA LUGHA YA KUFUNDISHIA KUENZIA SHULE ZA CHEKECHEA HADI DARASA LA TATU NCHINI KENYA

Leonard Chacha na Judy Onyancha

Abstract

The question of which language should be used as a medium of instruction from nursery school to class three in primary schools has been a topic of discussion in Kenya since the 1960's. It has been proposed that the language of instruction at those levels of education be the language of the catchment area or Kiswahili in cosmopolitan areas. Language learning theories backed by research indicate that the use of local languages (first language) as a medium of instruction in the formative years of the child makes them understand faster what is being taught. This is because language is no longer a barrier in the learning. Examples given of developed countries indicate that these countries have prospered because they used local languages in their education systems. This paper revisits this issue 51 years after the nation of Kenya got its independence and having undergone several soci-political changes. The paper analyzes the current situation in Kenya today and gives recommendations on how best that policy can be implemented in the changed circumstances.

Key words: medium of instruction, language policy, local languages, first language, formative.

Utangulizi

Lugha asili ni lugha ambayo mtoto hujifunza kwanza kutoka kwa wazazi wake kabla ya kujiunga na shule. Hii ndiyo lugha ambayo inatumiwa na watu wengi katika eneo fulani na inapotumiwa kwa namna hiyo, inaweza kurejelewa kama lugha wenyeji. Nchi ya Kenya ina zaidi ya lugha 42 ambazo zinazungumzwa katika maeneo mbalimbali. Swala linalozungumziwa katika makala haya linahusu matumizi ya hizi lugha 42 kama lugha za kufundisha masomo katika shule za chekechea na madarasa ya mwanzo ya shule za msingi. Ingawa UNESCO (1953) imehimiza kwamba mafunzo ya elimu ya msingi yafanywe kupitia lugha asili za eneo husika na pia serikali ya Kenya imeweka mikakati ya kuhakikisha kuwa lugha hizo zinatumiwa kufundisha shule za chekechea na madarasa ya mwanzo ya shule za msingi halafu Kiingereza kitumiwe kuanzia darasa la nne kama lugha ya kufundishia, changamoto nyingi zimetokea. Kenya ya sasa si Kenya ya miaka 50 iliyopita. Watu wa jamii mbalimbali wameoana na kutangamana zaidi hasa katika sehemu za mijini. Katika miaka ya 1970, wakati sera hii ilipoanza kutekelezwa, watu hawakuwa wamechanganyika jinsi walivyo leo. Watoto wanaozaliwa hawajui lugha asili zinazozungumzwa na wazazi wao na lugha zao za kwanza ni Kiswahili au Kiingereza. Kusudi la makala haya ni kutathmini hali ilivyo ili kuona kama bado mapendekezo na sera zilizowekwa za matumizi ya lugha shuleni bado zina mashiko.

Makala haya yamegawanywa katika sehemu saba. Kwanza, kuna utangulizi na huu unafuatwa na maelezo ya hali ya lugha nchini Kenya. Sehemu ya tatu inazungumzia sera na kanuni ambazo zinaongoza matumizi ya lugha mama shuleni. Sehemu ya nne inatoa maoni ya wale ambao wanapinga sera hii ya matumizi ya

lugha. Baada ya hapo kunafuata maelezo mafupi kuhusu utafiti uliofanywa katika Kaunti za Nairobi na Kisii ili kufahamu hali ilivyo. Sehemu ya sita ni ya mapendekezo na sehemu ya saba ina hitimisho.

Hali ya Lugha Nchini Kenya

Mbaabu (1996) anasema kwamba nchi ya Kenya ina zaidi ya lugha 42 ambazo zinazungumzwa katika maeneo mbalimbali. Nayo SIL International (2016) inadai kwamba kuna lugha 68 nchini Kenya ingawa moja haitumiki. Kinachodhihirika hapa ni kwamba nchi ya Kenya inazo lugha nyingi tu. Kwa mujibu wa Katiba ya Kenya 2010 (The Laws of Kenya, The Constitution of Kenya 2010), Kiswahili na Kiingereza ndizo lugha rasmi huku Kiswahili kikiwa lugha ya taifa. Watu wengi nchini Kenya ni wanauwili lugha na hata wingi lugha. Hili hutokea kwa sababu mtoto hujifunza lugha asili ya eneo lake anapozaliwa, baadaye anajifunza Kiswahili kwa ajili ya mawasiliano mapana na mwishowe anafundishwa Kiingereza akiwa shuleni. Katika hali hii, unakuta kwamba mtoto anazo shinikizo za kujifunza lugha nyingi zinazomzunguka.

Mtoto anapojiunga na shule huwa tayari anaijua lugha moja; lugha asili. Watoto hawa hulazimika kujifunza lugha ya mafunzo huku wakiendelea kusoma; lakini hali hii ina athari hasi kwa sababu watoto hawatakuwa na umilisi wa kutosha katika lugha yao ya kwanza na hivyo hawataweza kushiriki kikamilifu katika utamaduni wa jamii zao. Kwa namna hii hazina kuu ya lugha na lahaja za ulimwengu inapotea.

Katika nchi ya Kenya, watoto hujiunga na shule za msingi wakiwa na umri wa miaka sita (Mbaabu, 1996). Kwa miaka miwili au mitatu kabla watimize umri wa kujiunga na shule za msingi, wao huhudhuria shule za chekechea ambapo lugha ya mafunzo ni lugha ya eneo lao. Katika shule za wanafunzi wanaotoka jamii mbalimbali, lugha ya Kiingereza au Kiswahili hutumiwa kama lugha ya eneo hilo.

Lugha asili/za kwanza zilianza kutumiwa katika madarasa ya mwanzo ya masomo tangu wakati wa ukoloni nchini Kenya. Mbaabu (1996) anaeleza kwamba Tume ya Phelps-Stokes (1924) ilisema kwamba Waafrika walikuwa na haki ya kutumia lugha zao katika elimu na ikapendekeza kwamba lugha za Kiswahili, Kiluo, Kikuyu na Kinandi zitumiwe shuleni. Pia, Ripoti ya Beecher (1949) ilipendekeza kwamba lugha asili 20 zitumiwe katika shule za msingi. Kwa kweli, lugha 22 ndizo zilizoandikiwa vitabu vya lugha asili nchini Kenya. Vitabu hivi vilikuwa vinaitwa *Tujifunze Kusoma Kikwetu* (TKK) lakini baada ya kuanzishwa kwa mfumo wa elimu wa 8-4-4 mwaka 1984 viliitwa *Tujifunze Lugha Yetu (TLY)*. Hii ina maana kwamba jamii fulani zilizokosa vitabu vya kufundishia lugha asili ziliwekwa pamoja na zingine na kutumia kitabu kimoja. Hivyo, Embu na Mbeere walitumia vitabu vilivyoandikwa kwa Kikuyu. Wamijikenda (Girama, Digo, Choni, Kambe, Jibana, Duruma, Rabai, na Ribe) nao walishurutishwa kutumia Kigirama ambacho kilikuwa ndicho kimesanifiwa. Bila shaka hawakukubali hilo kwa kuwa hiyo haikuwa lugha mama yao. Katika jamii ya Waluhya kulikuwa na lahaja nyingi lakini ni lahaja chache tu zilizosanifishwa ili zitumike. Hali hii ilileta mtafaruku kwa watu waliozungumza lahaja tofauti.

Kuanzishwa kwa mfumo wa elimu wa 8-4-4 Januari 1985 kuliruhusu miaka mitatu ya kwanza ya elimu katika shule za msingi kuendeshwa katika lugha asili na Kiingereza kutumiwa kuanzia darasa la nne. Katika shule za mashambani, lugha ya mafunzo ilitakiwa kuwa lugha ya eneo hilo na Kiswahili kikatumiwa mijini. Aidha, serikali ya Kenya ilitoa mafunzo kwa walimu wa shule za chekechea na kuhakikisha kwamba nyenzo za kufundishia katika lugha ya asili zinapatikana. Hata hivyo, kwa miaka mingi sasa shule nyingi hutumia Kiingereza kama lugha ya mafunzo katika shule za msingi.

Hivi karibuni, kumetokea makundi ya kiisimu ambayo yanatetea urithi wa kiisimu ambapo vijana na watoto katika jamii wanapaswa kujua lugha za jamii zao. Kwa mfano, kule Ufilipino, serikali imeanzisha sera ya lugha inayozingatia matumizi ya lugha ya kwanza ya watoto shuleni. Nchini Marekani kuna mradi wa watoto kutoka jamii mbalimbali kufundishwa lugha za wazazi wao. Shirika la SIL hapa nchini Kenya limefanya utafiti ambapo vitabu vya shule za msingi vinaandikwa katika lugha asili na wanafunzi wanafundishwa kwa lugha hizo. Mradi huu umekuwa na mafanikio makubwa.

Sera na Kanuni za Lugha

Suala hili la lugha ya kufundishia katika madarasa ya awali limezungumziwa nchini Kenya kwa muda mrefu lakini limeibuliwa tena na Waziri wa Elimu wa Kenya, Prof. Jacob Kaimenyi, ambaye mnamo tarehe 2 Machi 2014 aliagiza kwamba shule zote za msingi zianze kutumia lugha za maeneo yao kufundishia madarasa matatu ya awali. Alisema kuwa matumizi ya lugha asili katika kipindi cha ukuaji wa mtoto ni muhimu kwani humwezesha mtoto kuvuka kwa urahisi kutoka mazingira ya nyumbani hadi ya shuleni. Maoni hayo ya waziri wa elimu ni sawa na yale yanayopatikana katika *Sessional Paper No. 14 ya 2012* yanayoelekeza kuwa:

Lugha ya eneo wanamotoka wanafunzi (lugha asili) itatumiwa katika shule za chekechea na madarasa ya kwanza ya shule za msingi. (Tafsiri yetu)

Sessional Paper No. 14 ya 2012 inaendelea kusema kwamba walimu wanahitaji kuwafundisha watoto walio na umri usiozidi miaka minane kwa lugha ya eneo wanalotoka. Kwa shule zilizo mijini, imependekezwa kwamba Kiswahili kitumiwe kama lugha ya eneo hilo.

Sera hii si mpya nchini Kenya. Ilikuwa imependekezwa na Tume ya Gachathi (Republic of Kenya, 1976) iliyosema kuwa mambo mengi yanayofundishwa katika madarasa ya awali ya shule za msingi ni mwendelezo wa mambo yanayounda mazingira ya kucheza ya watoto. Kwa hiyo, watoto hujifunza kutoka kwa wanachofahamu kwenda kwa wasichofahamu, na dhana mpya zinakuwa rahisi kueleweka zinapofundishwa katika lugha asili au lugha ya eneo analotoka mtoto. Ilipendekeza kwamba lugha asili itumiwe kufundishia darasa la kwanza hadi la tatu huku Kiingereza na Kiswahili zikifundishwa kama masomo lakini kuanzia darasa la nne, Kiingereza kitumiwe kama lugha ya kufundishia. Ilisema kuwa nchi ambazo zimeukumbatia mfumo huo wa elimu, kama Malaysia na India, zimepiga hatua kubwa kimaendeleo kijamii na kiuchumi.

Masomo yenye manufaa yatapatikana tu ikiwa lugha ya kufundishia italeta mawasiliano hai na yenye maana kwa walimu na wanafunzi. Utafiti wa UNESCO (1953) ulionyesha kwamba wanafunzi waliotumia lugha mama kuanzia darasa la 1 – 3 walifanikiwa sana katika masomo. Wanaendelea kusema kwamba watoto wanaofundishwa kwa lugha asili hukua kitamaduni, kihisia, kiakili na kisaikolojia kuliko wale waliofunzwa kwa lugha ngeni. UNESCO (1953) inaeleza hivi:

Kuhusu elimu, tunapendekeza kwamba matumizi ya lugha ya asili yaendelezwe hadi hatua ya baadaye iwezekanavyo katika elimu. Hasa, wanafunzi waanze masomo yao kupitia lugha asili kwa kuwa wanaielewa vyema zaidi na kwa kuwa kuanza maisha ya shule wakitumia lugha asili kutapunguza tofauti kati ya nyumbani na shuleni (Tafsiri yetu).

Aidha, utafiti huu wa UNESCO umeangazia manufaa ya kutumia lugha asili katika elimu tangu mtoto anapoingia shuleni. Hilo linapofanyika, idadi ya watoto wanaojiunga na shule wanaongezeka (Kosonen, 2005); kuna uwezekano mkubwa kwamba wazazi watawasiliana na walimu na wataahiriki katika elimu ya watoto wao (Benson, 2002); na watoto wa mashambani wasiofahamu lugha kuu watabaki shuleni kwa muda mrefu na hawatarudia madarasa sana (Hovens, 2002; UNESCO Bangkok, 2005). Utafiti umeonyesha kwamba watoto hujifunza kwa kasi wakifundishwa kwa lugha wanayoelewa. Kwa mujibu wa UNESCO (2005), matumizi ya lugha asili kama lugha ya kufundishia huongeza uhakika wa wanafunzi na kuboresha matokeo yao kiakademia. Hii ina maana kwamba watoto wanaoanza elimu yao kwa lugha asili huwa na mwanzo mwema na huwa na matokeo bora kuliko walioanza elimu yao kwa lugha ngeni. Utafiti umeonyesha kuwa lugha ya kwanza ya mtoto ndiyo lugha bora kabisa ya kujifunzia kusoma na kuandika na ndiyo lugha inayofaa kutumiwa kwenye masomo katika shule za msingi (UNESCO, 2008). Wataalamu wa lugha wanaunga mkono sera ya serikali ya kutumia lugha asili kwa miaka mitatu ya mwanzo

ya elimu ya mtoto. Wanasema kuwa mtoto hujifunza kwa kasi akifundishwa katika lugha anayoifahamu (Nyarigoti na Ambiyi, 2014). Inaonekana kwamba ni rahisi kwa mtoto kujifunza Kiingereza na Kiswahili vyema baada ya kufahamu vyema lugha asili.

Licha ya hayo, watoto wanapojifunza katika lugha yao wanajifunza utamaduni wao na wanatumia vitu vilivyoko katika mazingira yao badala ya kutumia vitu vigeni wasivyoelewa. Kwa mfano, wakati wa kujifunza alfabeti wanaweza kusema 'y kama katika yai' badala ya kusema *y for yatch*. Tajiriba imeonyesha kwamba lugha asili ndiyo inayofaa kutumiwa kufundishia kwa kuwa mafunzo mazuri ni yale yanayotangamana na maisha ya nyumbani ya mtoto na sharti iweke msingi wake kwenye dhana zilizojengwa kwenye tajriba za mtoto kabla hajaenda shuleni. Hakuna jamii ulimwenguni imekua kwa namna endelevu ikitegemea lugha zilizokopwa au za kikoloni. Kwa kiasi fulani, kutoendelea kwa Kenya na bara la Afrika kwa jumla kunahusishwa na mkengeuko wa kitamaduni.

Katiba ya Kenya 2010 inasema kwamba serikali inastahili kukuza lugha wenyeji na utamaduni wake. Sura ya 2, Ibara ya 7 (3)a na (3)b zinasema;

Taifa (a) litakuza na kulinda uanuwai wa lugha za watu wa Kenya.

na

(b) litakuza maendeleo na matumizi ya lugha wenyeji, ... (Tafsiri yetu)

Kutumia lugha hizi kufundishia madarasa ya 1 -3 ni njia moja ya kukuza lugha wenyeji. Bunyi (1999) anasema kwamba ili lengo la kufundisha maadili na utamaduni wa Kiafrika liafikiwe, sharti lugha wenyeji zipewe nafasi kubwa katika elimu. Umuhimu huu wa lugha asili unadhihirika pia katika maoni ya Ellis (1985) anaposema kuwa lugha ya kwanza ni rasilimali ya ufahamu ambayo wanafunzi wanatakiwa kutumia kuwasaidia kuchanganua data ya lugha ya pili na hivyo kufanya vyema katika lugha ya pili. Ufahamu wa lugha asili unakuwa ni msingi mzuri wa kufahamu lugha zitakazofuata. Kwa kweli, Ripoti ya Mackay (1981) ilipata kwamba wale waliofuzu baada ya kufundishwa kwa Kiingereza nchini Kenya walikuwa na umilisi mdogo wa Kiswahili na pia lugha wenyeji.

Maoni Kinzani

Ingawa kumekuwepo na mapendekezo hayo ya kutumia lugha asili kama lugha ya mafunzo katika madarasa ya mwanzo shuleni, kuna mawazo pinzani ambayo yamejitokeza. Sababu moja inayotolewa na wakinzani wanapojaribu kuhlalisha hoja zao ni kwamba nchi ya Kenya inajaribu kuafikia mshikamano wa kijamii na hili haliwezi kutimizwa ikiwa kuna sera ambazo zinatanguliza maswala yanayorejelea kabila au jamii tofauti. Ikiwa lengo kuu la elimu nchini Kenya ni kuleta umoja wa taifa, sera kama hii itakinza maendeleo na mshikamano wa kijamii. Ripoti ya Muthwii (2002) inaonekana kuunga mkono mawazo hayo inaposema kwamba wadau wengi wa elimu hususan wazazi walipendelea lugha ya Kiingereza itumiwe shuleni katika maeneo yenye watu wenye asili mbalimbali.

Kama alivyosema Mbaabu (1996) hapo juu (sehemu ya 2.0), ni lugha asili 22 tu zilizoandikiwa vitabu vya kutumiwa kufundishia nchini Kenya. Kwa hiyo, madai yanayotolewa ni kwamba hakuna nyenzo za kufundishia za kutosha na itakuwa ghali kuchapisha vitabu katika lugha zote 42. Pia lugha asili hazina msamiati wa kutosha kuendesha masomo kama sayansi na hisabati.

Kumewahi kutolewa maoni pia kwamba baadhi ya walimu, hasa hawa wa kipindi cha sasa, hawafahamu vyema lugha asili au lahaja husika na wao huzungumza lahaja tofauti za zile zilizosanifishwa. Kwa njia iyo hiyo, haifai mtoto kujifunza lahaja tofauti ya lugha asili akiwa nyumbani na akifika shuleni afundishwe kwa lahaja tofauti.

Wazazi na walimu wengi nchini Kenya wanapenda kuwaona wanafunzi wakifundishwa kwa Kiingereza. Wengi wao wanadai kwamba mitihani ya shule huwa katika lugha ya Kiingereza na wanaona kwamba ni vyema wanafunzi waanze kujizoesha lugha hiyo mapema. Inaonekana kwamba wale wanaofundishwa kwa Kiingereza hufaidika na huwa mbele ya wale wanaochagua Kiswahili au lugha asili. Hali hii huleta ukosefu

wa usawa. Ingawa sera ya lugha inahimiza matumizi ya lugha asili katika kiwango hiki, baadaye mfumo wa lugha unapuuza lugha asili na Kiingereza kinatawala. Lugha asili haina tija yoyote hasa inapofikia maswala ya kuajiriwa au kufanya kazi. Aidha, wanasema kuwa walimu wanaofundisha kwa lugha asili hawapewi mafunzo ya kuwaandaa kufanya hivyo (Mathooko, 2009). Pia, wanafunzi wanapoingia darasa la nne, ghafla tu wanaanza kutumia Kiingereza au Kiswahili kama lugha ya kujifunzia na hili linatamausha. Kwa hiyo, shule za mashambani ambako uamuzi unafanywa kutumia Kiingereza au Kiswahili kama lugha ya kufundishia hufanya hivi ili wasiachwe nyuma.

Khejeri (2013) anaeleza kwamba maoni ya makundi ya Wakenya wakiwemo walimu, wazazi na wasomi ni kwamba lugha asili iondolewe kwenye mitalaa. Maoni haya yanaoana na yale ya Ominde (1964) aliyeeleza kwamba lugha asili haikufaa kutumiwa katika elimu. Makundi haya yanaona kwamba hii ni sera iliyopitwa na wakati kwani haitambui hali halisi. Sera hii imekuwepo kwa muda mrefu na haijatekelezwa kikamilifu kwa sababu ina matatizo mengi kuliko manufaa.

Utafiti katika Kaunti za Nairobi na Kisii

Ili kuthibitisha lugha ambayo au ambazo zinatumiwa katika shule za chekechea na madarasa ya mwanzo ya shule ya msingi, utafiti linganuzi ulifanywa katika Kaunti ya Nairobi, Kaunti ndogo ya Kasarani na Kaunti ya Kisii, katika eneo dogo la Ogembo. Kaunti ya Nairobi iliwakilisha eneo la mjini na Kaunti ya Kisii ikawakilisha eneo la mashambani. Katika kila moja ya maeneo hayo mawili, data ilikusanywa kutoka kwa shule ishirini zilizoteuliwa kimakusudi, kumi zikiwa za chekechea na kumi za msingi. Mbinu ya utafiti iliyotumiwa ni ya uchunguzi. Mtafiti alienda kwenye shule hizo na kumwomba rufu mwalimu mkuu kuhudhuria na kukaa darasani wakati walimu wanafundisha. Pia aliwachunguza na kuwasikiliza watoto walipotoka nje ya madarasa.

Katika shule za Kaunti ya Nairobi (mjini), wanafunzi walikuwa mchanganyiko, yaani walikuwa wametoka jamii mbalimbali. Matokeo ya utafiti yalidhihirisha kuwa lugha ya kutolea mafunzo katika shule za chekechea na shule za msingi ni Kiingereza. Wanafunzi walihimizwa kutumia lugha ya Kiingereza walipowasiliana na yeyote aliyeenda kinyume na hilo aliadhibiwa. Wanafunzi walitakiwa kuzungumza kwa Kiingereza wakiwa darasani na hata wanapotoka nje ya darasa. Walioonyesha kwamba matumizi bora ya lugha ya Kiingereza huenziwa na hata kuzawadiwa.

Katika Kaunti ya Kisii, eneo dogo la Ogembo, wanafunzi walikuwa wote wanatoka katika jamii moja na lugha ya kwanza ilikuwa ni Ekegusii. Hata hivyo, ilibainika kwamba hawakuruhusiwa kuitumia lugha hiyo shuleni. Katika shule za chekechea, walimu walifundisha kwa Kiswahili na Kiingereza ila pale ambapo ilikuwa vigumu kueleweka ndipo mwalimu aliirejelea lugha asili. Wanafunzi hawa hawakuwa mahiri katika lugha ya Kiingereza kama wenzao wa mjini. Hali hii ilipelekea walimu wao kuwahimizawa watumie angalau Kiswahili katika mawasiliano yao. Vilevile yule aliyetumia lugha ya Kiingereza alituzwa na hata kuteuliwa kuwa kiongozi wa wanafunzi kwa kuonyesha “mfano” mwema.

Matokeo ya utafiti huu yanaonyesha kwamba shule nyingi zimeamua kutumia Kiingereza kama lugha ya kufundishia. Hali halisi ni kwamba wazazi na walimu wakuu walisisitiza kwamba Kiingereza kitumiwe si tu katika shule za msingi lakini pia katika shule za chekechea.

Mapendekezo

Tafiti ambazo zimeshafanywa kuhusu ubora wa matumizi ya lugha asili kufunzia haziwezi zikapuuzwa. Ushahidi haujaelekeza kwingineko. Hii inaonekana kuwa njia ndefu lakini mwishowe itakuwa na natija. Inabidi basi hatua maridhawa zichukuliwe katika kiwango cha watunga sera na pia watekelezaji wake badala ya kutoa kauli kavu tu. Tumeona kuwa ingawa sera ya matumizi ya lugha asili kufunzia madarasa ya mwanzo shuleni imekuwepo nchini Kenya kwa muda mrefu, haijatekelezwa kikamilifu. Shule zimeachwa

huru kujiamulia la kufanya. Njia moja ya kuhakikisha kuwa lugha asili inatumiwa vyema kama lugha ya mafunzo ni kuhakikisha kwamba nyenzo za kufunzia zinatarishwa baada ya utafiti wa kina kufanywa kuzihusu. Walimu wa shule za chekechea na shule za msingi wanastahili kupewa mafunzo ya namna ya kutumia lugha asili kufundishia. Njia nyingine ni kuwa na vipindi vya redio na televisheni vinavyotumia lugha asili pamoja na mafunzo ya walimu wa katika utumiaji wa vifaa hivyo kufundisha. Tayari kuna redio zinazotangaza katika lugha mama mbalimbali kama Kameme FM, Inooro FM, Kass FM, Mulembe FM na kadhalika. Vituo hivi viwe na sehemu ya kuelimisha watoto na umma kuhusu maswala ya lugha na utamaduni wake. Hivi karibuni televisheni ya Inooro imeanza kufanya kazi na hii ni hatua nzuri mradi vipindi vitakavyoonyeshwa viwe vile vitakavyowajenga wazungumzaji wa lugha hizo. Sharti lugha mama zihifadhiwe kupitia kwa maandishi. Hadithi na visa vya makundi mbalimbali ya kijamii vihifadhiwe katika lugha zake ili viwe rasilimali ya kufundishia. Kwa kuwa jamii ya Kenya inabadilika kasi mno, hasa mijini, sera ya kutumia Kiswahili kama lugha asili ya shule zilizo katika maeneo hayo ni nzuri na inaweza kuendelezwa.

Kwa upande wake, serikali inatakiwa kushinikiza utekelezaji wa sera hii kwa kuwa na shule vielelezo katika kaunti mbalimbali za nchi ya Kenya ambapo lugha asili zitatumiwa katika mafunzo kabla ya kuanza kutumia Kiingereza katika darasa la nne. Bila shaka mafanikio yakionekana kutoka kwa shule hizi ule woga wa walimu na wazazi utaondoka na wataukubali mfumo huu.

Hitimisho

Makala haya yalikuwa na kusudi la kuchunguza hali ilivyo katika shule za chekechea na shule za msingi nchini Kenya kuhusu lugha ya mafunzo. Imebainika kwamba serikali inayo sera inayotakiwa kufuatwa lakini hakuna msisitizo katika utekelezaji wake. Walimu wameachiwa kutekeleza sera hii bila mwongozo madhubuti na matokeo yake ni kwamba Kiingereza na Kiswahili ndizo lugha zinazotumiwa badala ya lugha asili. Wazazi na walimu wengi wanaamini kwamba kutumia Kiingereza kama lugha ya mafunzo kutampa mwanafunzi nafasi bora zaidi. Makala haya yametoa mapendekezo ya kile ambacho kinaweza kufanywa ili kuinasua nchi kutoka kwa mkondo huu wa kung'ang'ania lugha za kigeni kama lugha za mafunzo.

Marejeleo

- Begi, N. (2014). Use of Mother Tongue as a Language of Instruction in Early Years of School to Preserve the Kenyan Culture. In *Journal of Education and Practice* vol 5, No 3 37 – 49.
- Bunyi, G. (1999). Rethinking the place of African indigenous languages in Afcan education. In *International Journal of Educational Development*, 19, 337 – 350.
- Ellis, R. (1985). *Understanding Second Language Acquisition*. New York: Prentice Hall.
- Hovens, M. (2002). Bilingual Education in West Africa: Does it Work? *International Journal of Bilingualism*, 5(5), 249 – 266.
- Khejeri, M. (2013). Effect of English and the Teaching and Use of Mother Tongue in Lower Primary Schools in Hamisi District, Kenya. In *Research Journal in Organizational Psychology and Educational Studies* 2(6) 317 – 324.
- Lewis, M.P., Gary, F.S. & Charled, D.F. (wah.) (2016). *Ethnologue: Languages of the World*. Dalls, Texas: SIL International.
- Mathooko, M. (2009). Actualizing Free Primary Education in Kenya for Sustainable Development. In *Journal of Pan African Studies*, vol. 2, no. 8 pgs. 151 – 159.
- Mbaabu, I. (1996). *Language Policy in East Africa*. Nairobi: Educational Research and Publications.
- McKay, S. (2003). Teaching English as an International Language. *ELT Journal*, 57(2), 139 – 148.
- Ministry of Education & Ministry of Higher Education, Science and Technology. Sessional Paper No.

14 of 2012.

- Muthwii, Margaret. 2002. *Language Policy and Practices in Education in Kenya and Uganda: Perception of Parents, Pupils and Teachers on the Use of Mother Tongue, Kiswahili and English in Primary Schools*. Nairobi: Phoenix Publishers.
- Nyarigoti, N. & Ambiyi, S. (2014). Mother Tongue in Instruction: The Role of Attitude in the Implementation. In *International Journal of Research and Social Sciences* 4.1: 77 – 87.
- Ogechi, N.O. (2003). On Language Rights in Kenya. In *Nordic Journal of African Studies* 12(3): 277 – 295.
- Republic of Kenya (1964). *Kenya Education Commission Report (Ominde Report)*. Nairobi: Government Printer.
- Republic of Kenya (1976). *Report of the National Committee on Education Objectives and Policies (Gachathi Report)*. Nairobi: Government Printer.
- Republic of Kenya (1981). *Second University in Kenya. Report of Presidential Working Party. (Mackay Report)*. Nairobi: Government Printer.
- The Constitution of Kenya, The Laws of Kenya 2010. Nairobi: The National Council for Law Reporting.
- UNESCO (1953). *The use of vernacular languages in education*. Monographs on Foundations of Education, No. 8. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2008). *Mother Tongue Matters: Local Language as a Key to Effective Learning*. Paris: UNESCO.
- UNESCO Bangkok (2005). *Advocacy brief on mother tongue-based teaching and education for girls*. Bangkok: UNESCO.
- Walter, S. (2010). The mother tongue instruction model in search of insights. SIL International.

About the Authors

Dr. Leonard Chacha is faculty in the Department of Kiswahili and African Languages, Kenyatta University, Ms. Judy Onyancha graduated with MA (Kiswahili) of Kenyatta University in 2016.